

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Väestöliiton lausunto Valtioneuvoston selontekoon sisäisestä turvallisuudesta

VNS 4/2021 vp

Lasten oikeus turvalliseen kasvuympäristöön ja kehorauhaan:

Kehotunnekasvatus eli lasten ikätasoinen seksuaali- ja turvataitokasvatus saatava velvoittavaksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin.

Laaja-alainen lapsen hyvinvointi, kehoitsetunto, turvallisuuden ja yhteenkuuluvuuden kokemukset

Lasten turvallinen kasvu eri ikävaiheissa

Suomi on maailman turvallisin maa. Suomi on tulevaisuudessa entistä turvallisempi maa kaikille ihmisille ja ihmisryhmille. (VNS 4/2021 vp)

Suomi voi säilyttää nämä tavoitteensa, jos ennakoidaan ja ennaltaehkäistään ongelmia. Tämä tapahtuu päivittämällä varhaiskasvatuksen velvoittavat ohjeet ja kouluttamalla henkilöstö kehotunnekasvatuksen alueella. Kehotunnetaitoja on vahvistettava varhaiskasvatuksessa, jotta kaikki lapset tasa-arvoisesti oppivat suojaamaan itseään ja kunnioittamaan toisia. Se toteutuu vain liittämällä kehotunnekasvatus kaikkiin varhaiskasvatuksen suunnitelmien perusteisiin. Mm. THL:n Väkivallaton lapsuus toimenpidesuunnitelma suosittaa tätä. Ammattilaisten osaamista ja koulutusta pitää lisätä kautta maan. Tässä tarjoamme osaamistamme, sekä valmiita koulutusmallejamme ja maksuttomia materiaaleja.

Seksuaaliterveys on laaja kokonaisuus. Siihen kuuluvat lapsen seksuaalinen kehitys ja lapsen (seksuaalinen) hyvinvointi ja lapsen (seksuaalisen) kehon terveys.

- Seksuaalisuus ominaisuutena on olemassa hedelmöityksestä lähtien, koko ajan muuttuvana. Ihmisen seksuaalinen kehitys pikkulapsesta murrosiän kautta kohti aikuisuutta on monivaiheinen matka, joka vaikuttaa koko elämään ja tarvitsee jatkuvaa suojaa ja tukea.
- Seksuaaliterveys on hyvinvoinnin tila. Lapsella se tarkoittaa eri asioita kuin nuorella tai aikuisella. Lapsen seksuaaliterveys sisältää mahdollisuuden oppia ja toimia ikätasonsa mukaan. Lapsi saa tutustua omaan kehoonsa ja tunteisiinsa turvassa ja ohjattuna. Läheiset ihmissuhteet, hoiva sekä kosketus vahvistavat lapsen hyvinvointia. Avoin puheyhteys

turvallisiin aikuisiin tarkoittaa, että lapsella on lupa puhua, kysyä, kertoa ja suojautua myös seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa. Ilman tätä lapsi on haavoittuvainen.

- <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/keho-ja-tunteet/lapsen-seksuaalisuus/>

Kehotunnekasvatus

- Kehotunnekasvatukseksi voidaan kutsua alle murrosikäisten lasten ikä- ja kehitystasoon sopivaa seksuaali- ja turvataitokasvatusta. Seksuaalikasvatus-sana saattaa hämmentää monia huoltajia. Kehotunnekasvatus on laaja lapsen kehitykseen kuuluva asia. Maailman terveysjärjestön WHO:n sisältösuosituksen mukaan lapsia ohjataan kahdeksassa aiheessa (kuva alempana).
- Kehotunnekasvatus sisältää tietoa mm. kehosta, tunteista ja oikeuksista. Sen avulla lapsi oppii kunnioittamaan omaa ja toisten kehoa.
- Kehotunnekasvatus kattaa seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyä. Olemme rakentaneet pizarapuuttumisen työkaluksi leimaamattomaan ja syyllistämättömään puuttumiseen kaikkeen häirintään, kiusaamiseen ja väkivaltaan ennaltaehkäisten. Malli on kehitetty akatemiatutkija KT Tuija Huukin kanssa ja sille pyydetään Karvi'n arviointi kansalliseen käyttöön.
- Turvataidot ja kehotaidot ennaltaehkäisevät väkivaltaa.
- <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/verkkokurssit-ja-materiaalit/materiaalit-mallit-ja-tyokalut/>

Sukupuolisensitiivisyys poikien, tyttöjen ja muiden kasvatuksessa kohtaamisessa ja palveluissa on tärkeää.

- Kulttuurimme sukupuolittunut maailma on aikuisten tuottamaa, ja se elää päiväkodeissa niin kauan kuin aikuiset ohjaavat lapsia perinteisten sukupuoliodotusten mukaisesti. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 72)
- Kulttuurissamme kuvittelemme yleensä jo etukäteen tietävämmme, miten lapsi tulee kokemaan ja ilmaisemaan sukupuoltaan, ja hämmennymme mikäli odotuksemme ei toteudu. Vaikka lapset ovat avoimia ja vastaanottavaisia uusille asioille, meidän aikuisten ei ole aina helppoa puhua lapsille sukupuolen moninaisuudesta. Näin on siksi, että meidät itse on monesti kasvatettu olemaan näkemättä toisissa tai itsessämme sukupuolen monimuotoisuutta.
- Oma hämmennyksemme voi tarttua lapsiin. Kasvuyhteisöjen toiminta voi jopa saada eri lailla kehittyvän lapsen uskomaan, että hänen kokemansa on jotain, mitä ei saa olla olemassa tai mistä ei saa puhua.
- Elämme kulttuurissamme murrosvaihetta, jossa yhdessä opettelemme näkemään, puhumaan ja arvostamaan sekä sukupuolen että seksuaalisen suuntautumisen moninaisuutta. Tarvitsemme sanoja ja toimintamalleja, joilla tukea sukupuoleltaan

monimuotoisten lasten ja nuorten kasvua omaan sukupuoleensa. Sensitiiviset kasvatuskäytännöt, puheeksi ottaminen, avoimuus ja yhdessä pohtiminen lapsen perheen kanssa voivat muodostua suojaaviksi tekijöiksi lapsen kehityksessä. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 33).

- Lapsille voi puhua sukupuolen moninaisuudesta avoimesti ja suoraan, koska se on olemassa oleva asia, jonka lapset voivat havaita ympäristössään ja joskus myös itsessään. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 47).
- Kun tietoa jakavat turvalliset, vastuulliset aikuiset, tieto luo turvaa. Sivistys tarkoittaa asioista tietämistä ja niiden kokonaisvaltaista ymmärtämistä, eikä sivistyksen koskaan tulisi olla asia, jota yritetään rajata. Moni ensin epäillen suhtautunut vanhemman polven opettaja on huomannut, että sukupuolen moninaisuudesta ääneen puhuminen on saattanut pysäyttää tiettyjen oppilaiden kiusatuksi tulemisen. (Nousiainen 2020, 52–53).

Tilanne Suomessa lasten ja nuorten seksuaaliterveyden suhteen

Nuorten tyttöjen synnytykset ja abortit ovat vähentyneet

- Näin on käynyt aina, kun kansallisesti kouluissa seksuaalikasvatus on ollut pakollista
- Vuosina 1975–1990 kouluissa oli oppiaineena Perhekasvatus
- Sen jälkeen talouslama, opetusta ja palveluja (ehkäisyneuvolat, kouluterveydenhuolto) karsittiin. Tyttöjen abortit lisääntyivät 50 prosenttia viidessä vuodessa.
- Terveystieto tuli pakollisena 2002 peruskouluihin. Siitä asti nuorten abortit vähentyneet valtakunnallisesti.

Sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden toimien keskeisenä tavoitteena on perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen. Sisäinen turvallisuus pohjautuu ihmisoikeuksien, oikeusvaltioperiaatteen, demokratian sekä vapauden, vakauden, hyvinvoinnin, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseen kaikessa toiminnassa.

Suomen sisäisen turvallisuuden politiikka perustuu ensisijaisesti ennaltaehkäisyyn. (VNS 4/2021 vp).

Lasten ja nuorten turvallista kasvua ja kehitystä Suomessa uhkaa kuitenkin seksuaalinen häirintä ja väkivalta. Sitä voidaan ja pitää ehkäistä.

Lupa puhua, lupa kysyä, lupa kertoa ja suojautua

- Aikuisen on aktiivisesti tarjottava sanoja, tietoja ja taitoja sekä avoimen puhumisen malli. On turvallisuuskysymys, että lapset voivat kysellä ja kertoa kehoon liittyvistä asioista. Mistä ei voi puhua, sitä ei voi suojata.

- Lapsi saa kysyä mistä vaan aiheesta ja hänelle tulee vastata asiallisesti. Ei nauraen lapsen kysymyksille, jolloin lapsi ei ehkä enää halua kysyä.
- Lapset hakevat ja tarvitsevat tietoa kehosta suojatakseen kehoaan ja kunnioittaakseen toisten kehoja. Suostumuksen perusta opitaan jo varhain.
- Lapsen turvataidot ja seksuaalioikeudet täytyy opettaa lapselle, sillä näistä kukaan lapsi ei osaa kysyä.
- Etenkin häpeällä kasvattamista tai kehon osien nimien leimaamista kielletyiksi sanoiksi pitää estää.
Jos lapsen kehoon liitetään häpeäleima, rikotaan lapsen ehjä kehoilpeys ja kehonkuva. Silloin kehosta tai sen osista tehdään vähemmän suojelemisen arvoiset.
- Lasta ja nuorta, jolle on ilman häpeää puhuttu sukuelinalueesta ja siihen liittyvistä oikeuksista, ei voi vaientaa häpeällä, jos hän kohtaa seksuaalista häirintää tai väkivaltaa.

Kouluterveyskyselyt 2021

Jo puolet nuorista tytöistä on kokenut **häiritsevää seksuaalista ehdottelua/ahdistelua** vuoden aikana. Trendi on ollut vahvasti nouseva, etenkin tyttöillä.

Häirintä netissä yhtä yleistä, sekin lisääntymässä, etenkin tyttöillä. Myös nuorten kokema **seksuaaliväkivalta** on huolestuttavan yleistä ja lisääntyy. Lapsilla etenkin tyttöjen kokema **seksuaalinen ahdistelu** lisääntynyt vuodessa yli 100 prosenttia.

Pelastakaa lapset ry / Nettivihjeen ohjausryhmä 23.9.21

- Kuulun Pelastakaa lapset ry:n Nettivihjeen ohjausryhmään. Siellä kuulimme, että verkon materiaali raaistuu. Entistä suurempi osa materiaalista on
 - raiskauksia/penetraatioita
 - sadismia ja väkivaltaa
 - yhä pienempiä lapsia
 - yhä useampiin lapsiin samanaikaisesti kohdistuvaa.
- Ylikonstaapeli Maria Rossi: Kansainvälisesti on huomattu, että Suomessakin on ollut tutkinnassa tapauksia, joissa materiaali on ollut äärimmäisen julmaa. Sellaista on esimerkiksi aineisto, jossa uhrit ovat jopa vauvoja.

Rikosilmoituksia kirjataan enenevästi **lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivalta-**
kuvamateriaalista. Myös **lapsiin kohdistuvat seksuaalirikosepäilyt** lisääntyvät.

Seksuaaliväkivalta on äärimmäisen vahingollista lapsille ja nuorille

- Lapseen ja nuoreen kohdistuva seksuaaliväkivalta haittaa lapsen normaalia fyysistä, henkistä ja sosiaalista kehitystä, heikentää oppimista ja vaikuttaa negatiivisesti käyttäytymiseen. Kaltoinkohtelu seurauksineen aiheuttaa kärsimystä lapsille ja perheille, mutta myös kustannuksia yhteiskunnalle.
- Kaltoinkohtelun ennaltaehkäisy esimerkiksi turvataitoja opettamalla on tärkeää. Kaltoinkohtelun kohteeksi joutuneet tulee tunnistaa mahdollisimman varhain. Haasteena on, että lapsen kaltoinkohtelu jää usein piiloon, sillä lapset ja nuoret eivät tunnista kaltoinkohtelua ja toisaalta eivät uskalla kertoa siitä aikuisille.
- Erityisesti seksuaaliselle väkivallalle on tyypillistä voimakas häpeän ja syyllisyyden pelko sekä leimautuminen. Siksi sekä lapsen lähiaikuisilta että ammattilaisilta vaaditaan erityistä rohkeutta uskaltaa kuulla ja kuunnella sekä ryhtyä toimeen, kun kaltoinkohtelun uhkaa on tai väkivaltaa on jo tapahtunut. ([Kouluterveyskysely](#))

Sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden toimien keskeisenä tavoitteena on perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen. Sisäinen turvallisuus pohjautuu ihmisoikeuksien, oikeusvaltioperiaatteen, demokratian sekä vapauden, vakauden, hyvinvoinnin, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseen kaikessa toiminnassa.

Suomen sisäisen turvallisuuden politiikka perustuu ensisijaisesti ennaltaehkäisyyn. (VNS 4/2021 vp)

Tasa-arvo ja haavoittuvassa asemassa olevat lapset

Selvitysten mukaan pitkällä aikavälillä selviytymisessä heikoimmilla ovat jo ennestään haavoittuvaan asemaan joutuneet ihmisryhmät, esimerkiksi ne, joilla on pitkäaikaissairauksia, mukaan lukien psykiatriset sairaudet, työttömyyttä, asunnottomuutta ja taloudellisia haasteita. Haastetta lisäävät sosiaalisten turvaverkkojen puute tai niiden hyödyntämiseen liittyneet rajoitukset. (VNS 4/2021 vp)

Pelastakaa Lasten tuore selvitys "[Kuka haavoittuu verkossa](#)": Lapsen tausta ja tilanne vaikuttavat siihen, miten haavoittuvassa asemassa hän on digitaalisessa ympäristössään. Sen mukaan haavoittuvia ovat: Sijoitetut lapset, seksuaalivähemmistölapset, yksinäiset lapset haavoittuvia. Porukassa saatu viesti/häirintä helpompaa kun voi jakaa kavereiden kanssa.

Haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja kaikki tavoitetaan varmimmin varhaiskasvatuksen kautta, päivittäin.

Eriarvoisuuden kasvamisen riskit ovat Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen Karvin arvion mukaan suuret.

- Sosiaalisen eriarvoisuuden kasvaminen heikentää tasa-arvoisia mahdollisuuksia menestyä koulutuspolulla. Tämän vuoksi olisi tärkeää vahvistaa koulun kykyä käsitellä eriarvoisuutta. Koulutuksen eriarvoisuutta on syytä peilata suhteessa yhteiskunnallisiin eriarvoisuuksiin. Koulutuksellisen tasa-arvon saavuttamiseksi tarvitaan myös yhteiskunnallista tasa-arvoa.
- Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden vieminen eläväksi käytännöksi kaikkeen koulun toimintaan vahvistaa koko koulun, opetuksen, keskinäisen vuorovaikutuksen, kohtelun ja oletusten muuttumista tasa-arvoisempaan suuntaan. Se lisää erilaisten lähtökohtien, resurssien, tarpeiden ja toiveiden huomioon ottamista. Lapsi tai nuori ei leimaudu tai syrjäydy sukupuolen tai erilaisten taustatekijöiden, kuten sosioekonomisen aseman, maahanmuuttajataustan, alueellisen tai kaupunkien sisäisen segregaatian vuoksi.
- Tasa-arvon eteen tehty hanketyö unohtuu nopeasti
- (<https://karvi.fi/2021/08/31/sukupuolten-sisainen-osaaminen-eriytyy-yha-enemman-silti-otsikoissa-sukupuolierot/>)

Tarvitaan velvoittavaa, kansallista ohjeistusta. Siten on saatu laskemaan nuorten tyttöjen abortit ja synnytykset tehokkaasti jo 20 vuoden ajan. Sama toimii häirinnän, kiusaamisen ja väkivallan ennaltaehkäisyssä. Kun aihe on kirjattu velvoittavana sisältösuunnitelmiin, aiheesta kiinnostuneet ihmiset valikoituvat sitä opettamaan, syntyy ja osallistutaan koulutuksiin ja laaditaan hyviä oppikirjoja kansalliseen käyttöön.

Sisäinen turvallisuus = varhainen puuttuminen ja osaaminen lasten kokemaan (seksuaaliseen) häirintään ja väkivaltaan.

Mitä on seksuaalinen häirintä pienillä lapsilla?

- Tutkimuksissa ja ammattilaisten kertomuksissa lasten jo päiväkodissa kokema häirintä nousee esiin.
- Ammattilaisten kokemuksia 2020:
- ”Pojilla olen nähnyt paljon toisten poikien sukuelinten potkimista tai lyömistä. Olen myös havainnut, että siihen ei välitetä puuttua. Vieressä seisova aikuinen näkee kyllä tilanteen, mutta ei puutu mitenkään siihen.”
- ”Pari vuotta sitten pippeleille lyöminen oli tosi kovassa huudossa esikouluryhmässäni. Siitä keskusteltiin todella paljon ja käsiteltiin perheiden ja lasten kanssa. Ei kadonnut pois leikeistä.”
- Vähätellään toista sukupuolen perusteella.
- Aliarvioidaan ja haukutaan ”vääränlaisista” tavoista olla tyttö tai poika.
- Koskettamista, halaamista, pussaamista väkisin.
- Housujen vetäminen alas.

- Kurkkiminen / meneminen vessaan / häirintä ja kiirehtiminen, kun siellä on joku pissalla/kakalla.
- ”Jos et näytä pylyä/pimppiä/pippeliä, et ole minun kaveri...”
- Nimittelyä esim. homoksi, pissa/kakkapääksi, jne.
- ”Nännärit” eli puristetaan nännistä.
- Takapuoleen tai sukuelinalueelle lyöminen, ”munille” potkiminen,
- Pornon näyttäminen.

Lapsilla on turvattomuutta päiväkodeissa. Väestöliiton kehotunnekasvatus -hankkeissamme ammattilaisilta saamamme palautteen mukaan (Varhaiskasvattajia ja alkuopettajia kehotunnekasvatus koulutuksessa 2020, n=800):

- Päiväkodista asti lapset saattavat kokea turvattomuutta, (seksuaalista) häirintää ja väkivaltaa lasten ja myös aikuisten taholta.
 - Aikuiset eivät aina tunnista, välitä, osaa tai jaksu puuttua siihen.
 - Perinteiset nolaaminen, paheksunta ja tehoton kieltely ovat käytössä.
- Aikuisen toiminta: sukupuolittaminen, olettaminen, "kiusoittelu" tykkäämisellä, kaverisuhteiden romantisoiminen, riisuttaminen levolle.
- ”Itseäni kiukuttaa myös sukupuoliroolit, tyttöjen ja poikien leikit tai aikuisten suhtautuminen eri lailla tyttöihin ja poikiin.”
- ”Myös kaiken pimppi/pippeli juttelun tuomitseminen ”vessasanoiksi” ärsyttää!”
- Jos lapset eivät opi olemaan empaattisia ja toisiaan ja aikuisia kunnioittavia, niin miten he nuorena sen voisivat osata?
- Jos kehosta ja sen toiminnoista ei saa puhua, mutta ympärillä pyörii seksualisoitunut visuaalinen kuvasto sekä porno, mitä se tekee lasten minäkuvalle, sosiaalisille taidoille ja luottamukselle aikuisiin?
- Puhutaan ikätasoisesti ja voimavaraistavasti näistä asioista lasten kanssa!

Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi toimenpideohjelman kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemisestä, jossa varhaiskasvatus on Toimenpide nro 1: Tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena on mm. kehittää henkilöstön osaamista lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamisessa ja kiusaamisen ehkäisyssä. Onko sille tarvetta? Milloin häirintä alkaa?

Ammattilaisten palautetta Väestöliiton hankkeessa:

- Samana iltana (26.1.21) kysyimme ammattilaisten näkökulmaa aiheeseen omassa koulutusryhmässämme (Ammattilaiset n=50 varhaiskasvatuksen tai alkuopetuksen henkilöstö chatissa 26.1.2021, vastauksia kysymykseen: ”Millaista häirintää lasten kesken tai aikuisten taholta voi olla lapsiryhmässä? Etenkin seksuaalinen ja

sukupuolinen häirintä. Millaisia keinoja teillä on puuttua siihen?”). He ovat kokeneita ammattilaisia, monet erityisopettajia ja lapsiryhmä 2–8-vuotiaita pikkulapsia. Siis vahvat ammattilaiset kautta maan jatkokouluttaumassa kehotunnekasvatukseen.

- Vastauksia alla. Seksuaalista häirintää on, varhain, monenlaista, aikuisten ja lasten taholta. Ja pahinta on, että usein siitä ei piitata. Siihen ei puututa. Se on arvokasvatusta: kehosi ei ole arvokas, yksityisyyttä ei ole, eikä rajoja.
- Henkilöstöllä ei ole työkaluja, taitoa, tahtoa tai keinoja. ”Älkääs nyt” ja ”hei ei saa”, ei todellakaan auta! Jos tämä opitaan 2–8-vuotiaana, miksipä se muuksi enää muuttuisi murrosiässä?

Puuttumattomuus (5 vastausta ammattilaisten chatissa)

- ”Aika yksin asian kanssa tiimissä olen, työkaverit kohauttelevat olkia kommentteilla lapset ovat lapsia.”
- ”Asioihin puuttumattomuus kiukuttaa, jos aikuiset eivät tee mitään, vaikka huomaavat esim. tönimistä/lyömistä yms.”
- ”Tämä kyllä on sydäntä särkevää. Puutuin tilanteisiin ne nähdessäni, mutta muut aikuiset eivät välttämättä kiinnittäneet mitään huomiota tilanteeseen.”

Sukuelinalueen satuttaminen (8 vastausta, yleensä nimitetään ”leikiksi”!)

- Toisten lyöminen esimerkiksi genitaaleille on joidenkin lasten mielestä hauskaa.
- Eräässä eskariryhmässä lapset läpsivät ja tökkivät toistensa takapuolia vitsillä. Vieraillessani kyseisessä ryhmässä eräs poika läpsäisi minuakin takapuolelle.
- Poikaporukoissa on toisinaan myös potkimista ja tönimistä jalkojen väliin ja jonkinmoista naurua perään. Tänä vuonna ikävä käytös on kohdistunut myös miespuoliseen hoitajaan.
- Pojilla olen nähnyt paljon toisten poikien sukuelinten potkimista tai lyömistä. Olen myös havainnut, että siihen ei välitetä puuttua. Vieressä seisova aikuinen näkee kyllä tilanteen, mutta ei puutu mitenkään siihen.
- Pari vuotta sitten pippeleille lyöminen oli tosi kovassa huudossa esikouluryhmässäni.

Vessarauha

- ”Yli 3-vuotiaat eivät käy ollenkaan kakalla. Heille vessassa käynti on niin stressaavaa, koska ei ole ollenkaan yksityisyyttä. Yleensä kaikki lapset pannaan samaan aikaan siirtymätilanteissa vessaan. Silloin on kiire, seuraava on jo jonossa, se on stressaavaa.”
- ”Vessarauhassa on kehittämistä kyllä! Moni lapsi panttaa kakkaamista ja pissaamista päiväkodin vessoissa, joissa ei esimerkiksi ole ovia ollenkaan vaan kaikki ovat vierekkäin potalla, pöntöllä ja pahimmassa tapauksessa lapset kulkevat siinä edes takaisin ja tönivät mennessään. Minusta se on kaikkea muuta kuin optimaalinen paikka tehdä tarpeitaan.”

- ”Harmillisen usein vessoissa ei ole ovia, varsinkaan lukollisia. Liekö turvallisuussyistä moniin oviin on jätetty myös suuri ”kurkistusaukko” alareunaan, mikä houkuttelee oven ali kurkkijoita. Erityisesti alle 3-vuotiaiden ryhmässä on tyypillistä, että vessa on ikään kuin yksi suuri huone, jossa lapsia yritetään rauhoittaa potalle niin, että kaikki kymmenen taaperoa istuvat lattialla vierekkäin, ilman sen kummempaa näkösuojaa tai rauhoittumisen mahdollistavaa ympäristöä.”

KT Mirja Köngäksen väitös (2018): Eihän lapsil oo ees hermoja

- Lapset kokevat olevansa totalitaarisessa systeemissä, turvautuvat vain toisiinsa, ja teeskentelevät aikuisille.
- Aikuisten voimakkaat tunteet sulkivat ajoittain pois aikuisten empatian, harkintakyvyn ja fyysisen jaksamisen.
- Monessa päiväkodissa oltiin huolestuttavassa tilanteessa, jossa aikuinen oli uhka, ei pelastus.
- Väitös nostaa esiin lukemattomia tilanteita, jotka aikuinen tulkitsee täysin väärin, eikä lapselle jää tilaa kertoa omaa näkemystään asiasta. Paineen alla aikuiset saattavat toimia ilman ymmärrystä lasten tunteista, tilanteesta tai tarpeista.
 - Jos esimerkiksi itkevän lapsen vieressä seisoo säikähtänyt lapsi, aikuinen huutaa ”Mitä teit hänelle? Varmasti teit pahaa koska hän itkee!”, vaikka kaikki lapset vakuuttaisivat, ettei tämä lapsi ole tehnyt yhtään mitään.”

Yhteenveto, 0–9-vuotiaiden lasten päiväkodissa ja koulussa on paljon ongelmia hankkeissamme kuultuna:

- Lasten kaikenlaista ystävyyttä ja kaveruutta seksualisoidaan
- Lasten kehoa, ulkonäköä ja käytöstä kritisoidaan ahtaiden sukupuolistereotyyppien mukaan
- Stereotyyppioita haastavat lapset ohjataan toistuvasti toiminaan ahtaiden sukupuolistereotyyppien mukaan
- Lapsille ei suoda vessarauhaa, on kiire, vessat ilman ovia tai ne pidetään auki, alta kurkitaan, väkeä kulkee sisään, tönii, kommentoi, pilkkaa
- Lasten sukuelinalueelle potkitaan, lyödään, heitetään palloa (toinen lapsi)
- Lapset pakotetaan riisuutumaan toisten nähden unille ja pesuille
- Lasten omatahtista kuivaksi oppimista ei hyväksytä, hitaudesta ja vahingoista nöyrytetään (”Haetaanko vauvalasta sulle vaipat?”)
- Lapsia kielletään puhumasta seksuaalisuudesta tai seksuaalisesta häirinnästä kieltämällä sanat ”vessasanoina” ja rankaisemalla niistä
- Lasten kokemaan häirintään ei puututa, koska ”lapset ovat lapsia”

- Lapsille ei opeteta suunnitelmallisesti turvataitoja ja oikeuksia omiin rajoihin, esimerkiksi suojautumaan ahdistavaksi koetulta kehon halailulta tai pusuhipalta
- Lasten digiturvataitoja ei opeteta eikä tunneta
- Aikuiset kieltäytyvät avaamasta keskustelua kehotunnekasvatuksesta lasten kanssa, koska ei ole tietoa, koulutusta tai ohjeita, koska on puhumattomuuden tabu, perinne tai häpeä, tai sen sanotaan kuuluvan muille: kodille ja kouluille
- Henkilöstön tieto lasten tavallisesta ja huolestuttavasta seksuaalikäytöksestä puuttuu.
- Henkilöstön tieto lasten kohtaamista seksuaalisuuteen liittyvistä riskeistä puuttuu
- Henkilöstöllä puutteelliset tiedot ja osaaminen ilmoitusvelvollisuuksistaan, konsultaatiomahdollisuuksistaan ja suositellusta toimintatavasta, kun huoli nousee.
- Häirinnässä on vahvasti seksuaalisuuteen / sukupuoleen kohdistuva sävy
- Poikien poikiin kohdistama – ja muukin - väkivalta ohitetaan usein alusta asti tylästi.
- Samoin etenkin tyttöihin kohdistetaan ulkonäkötietoisuus ja seurusteluvaatimus.
- Lapset kokevat suurta turvattomuutta seksuaalisuuteen, kehorauhaan ja sukupuoleen liittyen alusta asti.
- He oppivat salaamaan tunteensa aikuisilta, ja välttämään läheistä ystävyyttä.
- Perinteet suosivat kiusaamista, hierarkioita.
- Kotien tilanteen vaihtelevia. Monikulttuurisuus tuo tähän lisäväriä.

Lasten kohtaamaa seksuaalista ja sukupuolista häirintää ja väkivaltaa kannattaa ja tulee pyrkiä ehkäisemään. Siihen on keinoja.

- Seksuaalinen häirintä alkaa jo varhain pieninä ikävinä pisaroina ja kiusoina, jotka eivät ole tarkoituksellisia.
- On äärimmäisen tärkeää, että kasvattajat tietävät miten ehkäistä häirintää, väkivaltaa ja kiusaamista rakentavasti.
- Lapsia suojataan parhaiten antamalla lapselle sanoja ja lupa puhua. Sukuelimille on sallitut sanat.
- Ennaltaehkäisyä toimivat turvataidot, häirinnän tunnistaminen ja avoin puhumisen kulttuuri.
- Pesarapuuttuminen on toimiva malli ammattilaisille. <https://youtu.be/ZneORWDmPpA>
- Tieto moninaisuudesta ja sukupuolisensitiivinen kasvatusote. Rohkeus sanoa oma kehotunne ääneen. Suostumus ja toisen kunnioitus.
- Lapsi ei opi tätä kaikkea itsestään, yksinään, ja pelkästään kavereiden varassa. Tarvitaan jatkuvaa systemaattista ohjausta, opastamista ja rinnalla kulkemista. Kanteleminen käsitteenä roskeihin. Sen sijaan aikuinen aktiivisesti toimii kiinnostumalla, puuttumalla ja keskustelemalla, eikä koe sitä rasittavana, kun hänellä on koulutus ja välineet.

- Avainjuttu on se, että aikuinen ohjaa pienten lasten riehumista, pohtii yhdessä riehumisen lomassa ja jälkeen että miltä tuntui, auttaa sanoittamaan ja tunnistamaan rajoja ja niiden mahdollisia ylityksiä: oliko kaikilla kivaa, jos ei ollut, missä menttiin metsään ja miten voisi riehua niin, että olisi turvallista.
- Puuttumisella lasten väliseen, satunnaiseen vallan käyttöön ja häirinnän pisaroihin voidaan ongelmaan puuttua jo etukäteen, leimaamatta lapsia (kiusatuiksi, kiusaajiksi).
- Pienet lapset vasta harjoittelevat sosiaalisia taitoja ja normeja. Heitä ei pidä leimata tarkoituksella pahaa tekeviksi tai jo uhreiksi.
- Niinpä kiusaajan ja kiusatun termejä ei käytetä, rankaisuja ei anneta, vaan opetetaan havaitsemaan, puhumaan, empatiaa, avoimuutta ja rakentavaa sanallistamista.
- Pisarapuuttumisen malli on kehitetty Väestöliiton kehotunnekasvatus -hankkeessa KT, dosentti, akatemiaturkija Tuija Huukin (Oulun yliopisto) kanssa väkivallan ja kiusaamisen ennaltaehkäisyyn.
- Turvataidot suojaavat lasta!
 - Tietää miten toimia, jos tilanne on pelottava tai tuntuu pahalta.
 - Tunnistaa pahalta tuntuvan kosketuksen ja osaa kieltäytyä siitä.
 - Tietää, että hän saa ja osaa puolustaa itseään.
 - Paras turvallisuuden taito on se, että lapsella on läheinen ja avoin puhumisen tapa aikuisen kanssa. Tämä on aikuisen aloitettava ja myös aikuisen taito.
 - Lapsi, joka on tottunut siihen, että näistä asioista voidaan puhua ja jolla on sanasto → osaa paremmin suojautua eri tilanteissa tai myöhemmin kertoa niistä.
 - Lasta, jolle on ilman häpeää puhuttu sukuelinalueesta ja siihen liittyvistä oikeuksista, ei voi vaientaa häpeällä, jos hän kohtaa seksuaalista häirintää tai väkivaltaa.
- **MUTTA! Turvataitokasvatus ei tavoita** (Varhaiskasvattajat 2020)
 - ”Omassa työyhteisössäni ei opeteta tietoisesti turvataitoja mitenkään. Tietoisuudella tarkoitan suunnitelmallista opettamista, sellaista, että aiheen käsittelyä olisi pohdittu, materiaali hankittu ja tietoisesti turvataitoja lapsille sitä myöten opetettu. Turvataitoja tosin lapsille huomaamattamme opetamme jatkuvasti.”
 - ”Turvataitojen opettaminen työyhteisössämme on vielä lasten kengissä. Näistä asioista ei puhuta ja käsittääkseni puheeksi ottaminen jopa yläkouluikäisten kanssa koetaan hankalaksi.”
 - ”Randomisti. Riippuu ihmisestä! Ei ole sisältö ohjeita. Yksi puhuu laajasti ja toinen ohittaa lauseella, jopa koulussa.”
 - ”Tilannekohtaista opetusta, kun jotain sattuu, niin käydään läpi.”

Ratkaisu: Kehotunne- ja turvataitokasvatus velvoittavaksi ja koulutuksella tutuksi kasvattajille

- Lapset oppivat puhumaan aiheista, jotka tähän asti ovat olleet monelle jopa kiellettyjä.
- Lapset oppivat tunnistamaan turvallisen aikuisen ja luottamaan siihen, että he kestävät kuulla millaisia kysymyksiä tahansa.
- Lapset ymmärtävät mitkä ovat heidän oikeutensa ja velvollisuutensa kehoon ja kosketukseen liittyvissä asioissa.
- Lapset oppivat toimimaan tilanteissa, jotka eivät tunnu heistä mukavilta. He saavat luvan ja harjoittelua olla ”tuhmia” pelottavissa tilanteissa.
- Lapset oppivat arvostamaan omaa ja toisten ihmisten kehoja, tunteita ja moninaisuutta.

Helsinki, 4.10.2021

VÄESTÖLIITTO RY,

Raisa Cacciatore,

asiantuntijalääkäri, lastenpsykiatri

Ohjaavat kansalliset ja kansainväliset asiakirjat

- WHO:n seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa 2010
- UNESCO:n Tekninen opas seksuaalikasvatukseen: näyttöön perustuva lähestymistapa 2018
- Euroopan Lapsiasiain valtuutettujen resoluutio 2017
- Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätös 2018.
- Lanzaroten sopimus, Lasten oikeuksien sopimus,
- OPH:n Vasu, leops ja ops mahdollistavat alle 9-vuotiaille, mutta eivät velvoita. Uusi kaksivuotinen kokeilu-LEOPS velvoittaa, mutta koskee harvoja.
- Kansallinen lapsistrategia 2021
- Marinin hallitusohjelman raportissa tavoitteina on vahvistaa henkilöstön osaamista: seksuaalikasvatus ja kiusaamisen ehkäisy
- THL Väkivallaton lapsuus -toimintaohjelma 2021–2025, s.165–186.

Lähteet

- WHO:n seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa (2010). Suuntaviivat ja sisällöt poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille ikätasaisen seksuaalikasvatuksen sisällöistä.
- Korpilahti, U., Kettunen, H., Nuotio, E., Jokela, S., Nummi, VM., Lillsunde, P. (toim.), 2019, [Väkivallaton lapsuus: toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025](#) R Cacciatore, K Porras, M Kalland: 'Turvallinen kehotunne- ja seksuaalikasvatus'.
- Euroopan lapsiasiainvaltuutettujen resoluutio 2017. ENOC Position statement: Comprehensive relationship and sexuality education: The right of children to be informed. <http://enoc.eu/?p=1795>.

- Lanzaroten sopimus (2011), Euroopan neuvoston yleissopimus, jonka Suomi on allekirjoittanut lapsiin kohdistuvan seksuaalisen riiston vastaisesta työstä.
- Sandnabba, N. K., Santtila, P., Wannäs, M., & Krook, K. (2003). Age and gender specific sexual behaviors in children. *Child Abuse and Neglect*, 27(6), 579–605.
[https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(03\)00102-9](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(03)00102-9)
- Cacciatore, R., Korteniemi-Poikela, E. & Kaltiala, R. (2019), 'The Steps of Sexuality—A Developmental, Emotion-Focused, Child-Centered Model of Sexual Development and Sexuality Education from Birth to Adulthood', *International Journal of Sexual Health*, vol. 31, no. 3. <https://doi.org/10.1080/19317611.2019.1645783>
- Cacciatore, R., Ingman-Friberg, S.M.L, Lainiala, L.P. & Apter, D.L. (2020), Verbal and Behavioral 'Expressions of Child Sexuality Among 1–6-Year-Olds as Observed by Daycare Professionals in Finland', *Archives of Sexual Behavior*, vol. 49.
<https://doi.org/10.1007/s10508-020-01694-y>
- <https://ihmisoikeusliitto.fi/tyomme/fgm-ja-klv/silpomisen-vastainen-tyo/>
- YK:n Lasten oikeuksien sopimus (1989) Lasten oikeus tietoon, turvaan ja koulutukseen.